

Sjätte roten, tomt 29

Kvarteret Traktören

Tjugosjunde roten 1637–57

Köpmangatans norra sida öster om Nygatan

Femtonde roten 1657–70

Köpmangatan 24

Västra delen av 6.29

Herr Nicolaus Burmeister

1637–50

Kallad "Herr Niclas tyska prästen".

Han var född i Lübeck och kallades 1625 av tyska församlingen till rektor för den nygrundade tyska skolan. Han prästvigdes av *Prytz* och blev pastor i Christine församling 1632. Han avled den 29.4.1654 (Kiesow s. 37). Han hade 1635 gift sig med *Agneta Using*. Hon förde tyska församlingens kyrkböcker och stod fadder hos sin hyresgäst *f.d. skolmästaren Henning Woldenberg* ännu sommaren 1668.

Henning Woldenberg stammade från Brandenburg och bodde i Göteborg som student redan innan han blev anställd som lärare vid tyska skolan. Han gifte sig 2.10.1660 med *Elisabeth Weber* (begravd 23.10.1663). Han slutade sin tjänst som lärare 1661 och verkade sedan som handelsman.

Herr Nicolai änkas gård uppbjöds första gången den 15.5.1671 sedan den för 120 rdr köpts av

Börge Jonsson skräddare

1672–81 M1678 1 tomt

Han tillerkändes 1666 128 daler kopparmynt av *Anders Gunnarsson* sedan de gode männen *Olof Torkelsson* och *Hans Bengtsson* förklarar sig med "allenast samvetet och sitt bästa förstånd" ha rekommenderat denna lösning "emedan inge dokumenter eller bevis på någondera sidan förhanden woro, utan båda parter sina räkningar med ed verificera ville". Eller som Anders Gunnarsson i sin protest formulerade saken: deras "utspråk" var icke grundat på några bevis utan på den ene partens nej och den andres ja.

Cornelius båtsman 1673–75

Anders Christophersson Cronones timmerman

1675–81, M1678: ej tomt. Nämnes 1681 hos Börge skräddare

Per Holm Cronebåtsman M1678 ej tomt

Sven båtsman 1657, 1675

Lars bakare 1675

Börge skräddare förekommer i tomtöreslängden 1696 men 1700 var han död och i längden ersatt av sin änka *Maria*. Hos henne bodde 1700 (mågen?) *Mikael Nilsson timmerman* och *Lars Larsson Kock*. Tomtöret betalades 1710 av (sonen?) *styrman Johan Börjesson* med *Mikael Nilsson* som inneboende. Denne och hans hustru *Anna Börgesdotter* var ”enrollerade” 1717 och likaså i *Gabriel Gothanders* hushåll. Börge skräddares änka *Maria*, nämndes ännu 1715 och 1717: då som ”gammal och fattig” bosatt hos näste ägare (sonen) *kanslisten Gabriel Gothander* (kallad aktuarie 1725, kämnär 1745, begr. D 17.1.1749). 1715 års skattningslängd värderar Börge skräddares änkas tomt till 180 d smt och hennes hus till 200 d smt. Hos *Gothander* bodde också enrollerade *Mikael Nilsson* med sin hustru *Anna Börgesdotter*.

Enligt den skildring *Wilhelm Berg* ger av tomtens öde pantsatte 21.7.1750 *notarien Jonas Gothander* för lån av magistratens av 200 d smt sitt och syskonens ägande hus på *Köpmansgatan*. *Jonas Gothander* sålde 4.10.1758 för 400 d smt tomt på *Köpmansgatan* till *handlanden Vincent Beckman*. (uppbud 16.10.1758) Tomten var belägen ”mellan madame *Christina Oterdahls* hus i väster och numera avlidne slaktareålderman *Hans Ahlgrens* tomt i öster”. Gården hade tillsammans med större delen av stadens femte kvarter brunnit natten mellan 26–27.6.1758. *Vincent Beckman*, som erlade 30-penning 16.10.1759, erhöll fasta 14.9.1761.

1772 värderades avlidne *handlanden Vincent Beckmans* fastigheter bl.a. två stenhus, som sträckte sig från *Köpmansgatan* till *Sillgatan*. Bou 5.11.1772. Stenhus värda 22 580 d smt, 1½ tomtor obebyggda näst intill de bägge stenhusen och belägna intill *Sillgatan* värderades 500 d smt (Auktions prot.).

1760 Handelsman *Vincent Beckmans* ödetomt

1765 Handelsman *V. Beckman o Comp.*

1775–1807 *Stadens Barnhus tillhöriga stenhus*

Mellersta delen av 6.29

Joakim Tempelman (el. Jacob T.)

1637–61, 66–69, änkan 1670–81 (1681 dotter el. änka) och 1704 *Tempelmans* arvingars hus

Joakim Tempelman betecknas i borgarlängden 1639 som skeppare. Han omtalas 25.9.1650 vid Göteborgs kämnärsrätt mot *Christian Meyer* i tvist om pantsatt karduanläder. Vid samma rätt uppträdde han 18.8.1658 mot *Böriges på Hultets efterleverska Ingel Persdotter*. Han var tre gånger gift 1/ 22.10.1622 med *Catharina Helms* (död 1641, begr. 4 aug); 2/ 24.10.1643 med *Susanna Brandenburg* (död 1648, begr. 12 maj); 3/ 14.10.1651 med *Elisabeth Petersen*, som efterlevde som änka.

”Die alte Tempelmansche” begravdes den 8.5.1692.

År 1681 hade *Joakim Tempelmans* änkas piga anlagats för stöld och änkan fick plikta med fängelse och böter för sina inför rätten utgjutna eder (20.6.1681).

Den 7.7.1681 berättade *mag. Hermannis ombudsman Johan Gotherus*, att *Tempelmans* änka gick omkring i staden och tiggde hjälp till att betala böterna och blamerade både magistraten och *Hermannus*. Änkans döttrar försvarade modern och förklarade henne oskyldig.

Den 30.4.1683 anklagades två av dessa döttrar *Catharina och Britta Tempelman* skriftligen av kyrkoherde *Hermannus* för att de aftonen före bönedagen tvärt emot Kungl. Maj:ts plakat hade brukat ölsalu och därigenom gett upphov till ett elakt och oroligt leverne långt in på natten.

Catharina Tempelman gifte sig 29.8.1671 med *Cornelius Petersen* och andra gången 2.1.1676 med *Peter Corneliusson* "Botsgesell". Britta avled ogift 1732 (begr. 22.8. s.å.). Ytterligare en syster *Annika Tempelman* är känd.

Den 26.3.1700 lagbjöd *hustru Botila Andersdotter* Brita Tempelmans hus på Köpmangatan för skuld (33,16 d smt). 5.10.1700 lagbjöd *Mad. Anna Dorothea Bijhuusen* Annika och Britta Tempelmännens hus och gård på Köpmangatan för skuld (AIIa:1).

Enligt bou 21.6.1705 efterlämnade *skepparen William Haal* utom hus och gård på Sillgatan hus på Köpmangatan mellan Lorentz skomakares hus å östra och Börge skraddare å västra. Hans änka *Annika Andersdotter Ahrdahl(-Hall)* skulle gifta om sig med *James (Jacob) Gallbreth*. Annika Hall pantsatte 19.9.1703 sin gård på Köpmangatan intill Lorents skomakare i öster och Börge skraddare i väster till hospitalet för lån av 50 d smt. (Ang. pantsättning: se AIIb:4. Se också sjunde roten.) Jacob Gallbrecht anges 1710 som ägande tomt här.

1712 köpte *slaktaremästare Berendt Pettersson* av Annika och Britta Tempelman för 250 d smt. en halv tomt d.v.s. deras framtomt med därpå stående hus på Köpmangatan mellan skepparen Claes Franks hus å östra och Börge skraddares änkas å västra sidan för 250 d smt med tillträde påsken 1713 (se 10:91 och 9:43 mag. prot. s. 708). I magistratens registratur den 30 oktober samma år framställes saken så, att Annika och Britta Tempelmänner och hustru Annika Gallbreth till slaktaren i Göteborg Berendt Pettersson hade försålt de förras framtomt och den senares baktomt på Köpmangatan mellan skepparen Claes Francks hus och gård och Börge skraddares änka. Mäster Berendt Pettersson slaktare lät 15.9.1712 första gången lagbjuda en gård och tomt belägen på Köpmangatan, vilken han tillhandlat sig av hustru Annika Gallbrecht och Annika och Brita Tempelmänner för 430 d smt förutom diskretion och andra omkostningar. Fasta erhöles 30.10.1712, *Artillerilöjtnant Sneckenberg* var 1715 inneboende hos Berendt slaktare, som 1717 omtalas som tobaksrökare och ha hustrun Anna Börgesdotter och pigan Elin Svensdotter.

Enligt Göteborgs magistrats registratur för den 5.5.1715 hade skepparen Claes Franckes Bernt Pettersson slaktares och Maria Johansdotters gårdar på Köpmangatan blivit lagda i aska morgonen den 20 februari. Se utdrag ur kämnärsrättens protokoll nedan.

Äldermannen i slaktarämbetet Berent Pettersson begravdes 4.4.1725–.1729 förrättades bouuppteckning efter avlidne slaktareälderman *Bernt Pettersson Schmidts* änka. Ägde hus och tomt på Köpmangatan, 1 100 d smt. Dottern *Anna Christina Gift med löjtnant Bordwich*. Son *Emanuel* (Berg II:9–10 sid. 249).

Fastigheten hade 1730 övergått till *boktryckaren Lars Unge* ägo. Kontrakt hade upprättats i dec 1727 mellan Lars Unge och hypotekarna av det Hagemanska tryckeriet lektor Johan Ramzius och David Memsen. Det hade bifallits av änkan Maria Hageman. Lars Unge pantsatte 9.2.1731 ograverad hus och gård på Köpmangatan för lån av 300 d smt av bagaren mäster Johan Norling som förmyndare för Johan Wilhelmsson. Lars Unge hade 1730 som arbetsfolk *gesällen Lars Stackberg* gossen *Erik Hallenberg*. 1737 omtalas här *boktryckaren Immanuel Smitt*.

Änkan *Annika Unge* ägde gården 1745 men sålde den för 500 d smt och 30 d smt diskretion den 30.9.1747 till *handlanden Anders Sjöberg*. Den sades då vara belägen på Köpmangatan mellan kämnären Gabriel Gothanders hus och gård i väster och slaktare Hans Ahlgrens ödetomt (uppbud 19.10.1747). Anders Sjöberg sålde den redan den 29.1.1748 till grannen i öster *slaktaren Hans Ahlgren* för samma pris. Denne fick fasta 23.4.1748: arealen sades vara 90½'×28½'. Han sålde tomterna 2.8.1759.

1760 Handelsman Vincent Beckmans ödetomt

26.10.1761: Handelsman herr Vincent Beckman låter första gången uppbjuda tvenne uppå Köpmansgatan, emellan före detta avlidne stadsnotarien Jonas Gothanders eller numera herr Beckmans egen tomt å västra och handelsmannen herr Volrath von Öltkens tomt å östra sidan intill varandra belägna obebyggda tomter, som han den 2.8.1759 av numera slaktareålderman Hans Ahlgren tillsammans köpt för 1 200 d smt, eller för vardera tomten särskilt betalt 600 d smt hållandes den forna eller västra tomten som den 24.1.1746 igenom olycklig vådeld blivit avbränd, i längden nittio och en halv fot samt i bredden 28½ fot och den senare eller östra tomten, som under svår eldsvåda natten emellan den 26 och 27 juni åter är vorden avbränd i längden åttio och tre fjärdedels fot samt i bredden 28 fot Sveriges mått jämlikt de för bemälte mäster Ahlgren den 25.4.1748 därå utfärdade fastebrev.

1765: Handelsman *V. Beckman o Compagnie*

1775: *Stadens Barnhus* tillhöriga stenus

1785: d:o

ibm Vaktmästare Petter Fogelberg

1790–1807: Stadens barnhus tillhöriga Stenus

Östra delen av 6.29

Hans murmästare

1649

Johan Didriksson

1657

Börge svarvare

1657–63

Se 6.19.

Herman Dreijer

1637–47

Herman Dreijer anges i borgarlängden 1639 vara styrman.

Herman (Harmen) Dreijer gifte sig den 5.1.1639 med ”Maria Jahns”.

Den 8.7.1650 betalades huseköpspengar (3 daler) för Herman Dreijers gård, som hade sålts till Jonas N. för 110;- Någon person som kan tänkas vara denne Jonas N. har ej hittats i mantalslängden. Det förefaller som om han varit bulvan för

Hindrich skomakare 1672

Lorens (Lars) Carlsson skomakare,

1651–81 M1678 Lorens skomakare 1 tomt. 1696–1704 Lorentz skomakare med Jacob Cedervall eller som om denne överklagat försäljningen och vunnit rätten till gården. Den 12.3.1680 daterades Lorens Carlsson skomakares testamente med sin hustru Britta Erikdotter. Den 11.2.1686

omtalas i magistraten majoren vid Västgöta Cavallerie Lars Hiertas genom fältskären Mäster Ludent slutna kontrakt med skomakaregillet ang. stövlar och smorläder. Ålderman för gillet var Lorentz Carlsson och bisittare var Christoffer Geppert, Arwid Månsson, Lars Håkansson, Philip Andersson, Carl Olufsson och Abraham Schmitt. Lorentz Carlsson skomakare avled den 12.9.1708 (bou 7.10 och ärvdes då av sina och sin 23 år före honom avlidna hustrus syskons barn: Lorentz Carlssons syster Ingeborg Carlsdotter d.ä. barn klockarehustrun Gunnela Gunnarsdotter i Tåssö, Maret Carlsdotters barn Anders Eriksson i Häggene och Elin Eriksdotter i Häggene och Ingeborg Carlsdotters den yngre barn Håkan Gudmundsson i Hogwa, Elin Gudmundsdotter i Tåssö och Carl Gudmundsson i Tåssö samt Brita Eriksdotters arvingar systerdöttrarna Maria Johansdotter och Britta Nilsson samt brodern sal. Eric Nilssons söner Abraham, Isac och Jacob (Berg II:3–4 sid. 22).

Men redan före sin död hade Lorentz Carlsson sålt sin gård ”mellan sal. Martin Stokirks och Johan (?) Galbreaths gårdar” för 560 rdr kurant el. 840 d smt till handlanden och skepparen Claes Franck, som erhöll uppbud 11.2.1707 och fasta 23.3. s.å. Arealen var 84'×25'.

7.4.1715. Rannsakning om den eldsvåda som nyligen hade timat i staden och lade trenne hus i aska nämligen skepparen Claes Francks, Bernt slaktares och änkan Maria Johansdotters (troligen Börge skräddares änka) hus. (Se kämnärsrättens protokoll nedan). Elden tycks först ha brutit ut i Claes Francks byggning, antingen i brygghuset eller i det rum, om låg ovanför detta, och som användes att förvara ved uti. Claes Franck hade, när elden bröt ut, legat i sin djupaste sömn. Man hade enligt pigan dagen före eldsvådan bränt brännvin inemot aftonen i en två tunnor stor murad panna men elden under denna panna var utsläckt klockan 9 eller tio och hatten var avtagen, då hon lade sig att sova. Men pigan bekände, att hon hade gått uppför trappan, som ledde till vedkammaren till det översta trappsteget och tog där ett par vedträn och hade då med sig ljuset i hand emellan två fingrar. Dessa vedträn lade hon under brännvinspannan ungefär klockan 7. Tidigare hade Claes Franck och hans hustru sagt, att det inte hade bränts brännvin på 8 till 14 dagar före eldsvådan. Golvet i brygghuset var lagd med gråstenshällar (s.353). Änkan Maria Johansdotter sov och visste ingenting av eldsvådan innan ”trumman var rörd”. Elden var då redan ”upprusten genom taket” och hon såg glaset av elden lysa på tyska kyrktornet. Bernt slaktare hade varit på landet och köpt oxar. Hans dörrar och fönster och annat löst hade bärgats.

Det framgår av en skrivelse den 25.4.1720 bland magistratens årshandlingar (EIIa:32), att Claes Franck den 12.4.1720 emot sin ägande ödetomt på Köpmangatan belägen emellan källarmästare sal Johan Buchaus arvingars hus och gård å östra och Berendt Petterssons å västra såsom byte mot byte bytte till sig den ödetomt 7.28 på Torggatan assessor Matthias Schildts den 15.6.1716 köpt av kronan, nu belägen i kv Högvakten mellan kapten Christopher Hedenbergs nybyggda hus å södra och slaktarålderman Sven Thorssons å norra till Claes Franck I samma årshandling förvaras Claes Franks yttrande angående det klander slaktaren Sven Torsson gjort på den tomt Franck tillbytt sig av assessor Schildt. Claes Frank uppbjöd bytet första resan 25.4.1720 men enligt beslut den 7.12.1720 fick Frank bebygga tomten sedan Sven Thorssons klander upphävts.

Uppgifter om Claes Frank hämtade från 9.31: Claes Frank vars egentliga namn var Fredrik Niclas Frank, var född 1660 och avled 1723 (begr. 21.5.) Han fick burskap 15.2.1714 som handelsman efter att förut ha verkat som skeppare. Den 24.7.1706 hade han gift sig med Catharina Gercken, döpt 8.4.1686, begr. 26.4.1734, dotter till handl Jockum Gercken, död 1730 och Christina Andersdotter I gården 9.31, kv Enigheten måste han ha bott högst tillfälligt som hyresgäst

Handlanden Matthias Olsson Ekelund köpte 26.10.1721 för 500 d smt tomten av Schildt och fick första uppbud 30.10.1721 och fasta 23.5.1722. Burskap som handlare hade han fått 8.7.1720 Ägde enl. bou 20.6.1728 gård på Köpmang. värd 1 250 d smt. 1725. Borgaren Matthias Ekelunds Enkia Christina Bryngelsdotter Herenberg hade 1725 pigan Stina Ahlbeck och hyresgästen handelsman Simon Weddinghausen

Christina Bryngelsdotter Herenberg blev omgift m. Johan Henrik Hermansson, som den 23.2.1730 för 1 860 d smt + diskretion sålde gården till bokhållaren i Tyska skolan Matthias Scheel, vilken den 23.2.1730. första resan lät uppbjuda Johan Hermanssons på Köpmangatan belägna hus och gård emellan källaremästare Johan Jacob Kitz hus å ena och boktryckaren Lars Unge å andra sidan. (Berg II:3–4, 201) Bokhållare Matthias Scheel omtalas som ägare i tomtöreslängderna 1730–37.

Vid packhusinspektör Magnus Sparmans död (begr. 10.5.1743, bou 18.4.1746, behållning 6067:29 $\frac{1}{3}$ d smt) fanns ingen fast egendom. För 2 000 d smt köpte därefter hans änka Agnes Elisabeth de Silentz (f.22.10.1706, dotter av justitiepresident Wilhelm de Silentz född 1660 död 1719 och Ingrid Bruhn f. 1756 samt gift gift första gången med krigskommissarie Augustin Hohentahl och med Sparman den 26.5.1741) till sin och barnens förnödenhet, denna gård på Köpmangatan av kassören vid Ostindiska Kompaniet Anders Ahlmroth, som var ägare enligt tomtöreslängden 1745. Husen brann därefter i den stora eldsvådan. För 510 d 16 öre såldes på auktion den 10.7.1746 ödetomten på Köpmangatan ”mellan källaremästare Abraham Zolcks gård i öster och boktryckare Unges änkas tidigare tillhöriga men numera av handl. Anders Sjöberg köpta samt till slaktare Hans Ahlgren som bördeman avstådda tomt i väster” just till denne granne i väster slaktare Hans Ahlgren (uppbud 19.10.1747). Samma år 1746 gifte Agnes Elisabeth de Silentz om sig med kronfogde Olof Borgström (Berg II:9–10, 344–45). Hans Ahlgren fick fasta 23.4.1748.

Ödetomten tillhörde ännu 1755 slaktaren mäster Hans Ahlgren men

handlanden Vincent Beckman

erlade den 26.10.1761 30-penning för två obebyggda tomter vid Köpmangatan, som han köpt av slaktarålderman Hans Ahlgren för 1 200 d smt.

1765 sades ödetomten tillhöra Handelsman V. Beckman o Compagnie

1775–1807 Stadens barnhus tillhöriga stenhus

Natten då elden var lös på Köpmangatan

EIIa:27 Referat ur kämnärsrättens protokoll mars 1715 (se också 7 april).

Angående en olycklig brand ”förleden lördags”. Skepparen Claes Franck och hans hustru Catharina hade hört av andra, att den börjat strax efter klockan fyra om morgonen. Han såg först elden brinna uti överhusen på bryggghuset och även väl i Berendt slaktares bakgård. Hustrun hade blivit ängslig och vaknat och sett hur det lyste för fönstren. Då gav hon upp ett skri och ”språng över sin man” och när hon kom ut var elden i veden över bryggghuset och hade jämväl tagit över Berents hus. Claes Franck hade inte sansat sig så pass att han tänkt på att bulta på sin granne Berendts port. Själv hade han ej gått till högvakten utan därifrån kom folk löpandes och han gick in att ”salvera” hustru och barn och vad han kunnat. Elden var så stor, att den stod i skyn igenom taket.

Han tillfrågades om han, när han var ute, gick in i bryggghuset. Det kunde han inte minnas. Han tordes inte dväljas där, efter elden var ovanpå. En soldat hade då kommit, som rivit ut två svin som stod i bryggstugan.

Med ed intygade Claes Franck och hans hustru, att på en åtta eller snart 14 dagars tid hade de varken bränt, bryggt, destillerat eller bakat i bryggghuset. Inte heller hade de haft någon eld där mer än att pigan haft litet vatten i en kittel och tvättat några små kläder. Inte en droppe brännvin fanns i bryggghuset. Dem veterligt hade ingen människa av deras husfolk eller de själva varit uppe med ljus om aftonen i de rummen, där elden först syntes. Ingen främmande logerade eller gästade i de övre rummen. Hade inte Mårten Schultz, Scheelen och Lars Borg kommit dem till hjälp och bärgat något, hade allt blivit förbränt, vad de ägde. De kunde inte få något ut genom porten, utan det som frälstes blev kastat ut genom fönstren.

Skeppar Franks piga Ingeborg Torstensdotter visste ingenting om elden, förrän hennes matmor kom ut i köket och väckte henne, där hon låg i en slagbänk. Hon sade, att elden först syntes upp uti vinden i bakgården. Varken hon, hennes matmor eller husbonde hade aftonen förut varit där på vinden med ljus.

Berendt slaktares hustru Anna Bengtsdotter berättade, att hennes man hade rest bort härförleden onsdags middag. Han var ännu inte hemkommen. Hon hade med sina barn blivit innebränd, om inte kaptenlöjtnanten hade skickat en profoss från högvakten, som slog på dörren och ropade ”ut, ut”. Man hade efteråt sagt henne, att klockan var då halv fem. När hon kom upp, såg hon elden i köket hos Claes Franks och då var bryggghuset till största delen uppbränt ”men ingen eld såg i sina hus”, dock sedan hon ”salverat” sina barn och kom in, tyckte hon, att elden var i knuten uppe i gården. Hon hade ingen tjänstegosse, men inhyses folk, nämligen en gammal löjtnant av artilleriet Sneckenberg med dess hustru och dotter, en piga och en barnflicka.

En hel nattstuga full med hö hade de i gården. Hon hade inte hört Claes Frank röra sig i sin gård, fast hon annars plägar kunna höra, när de gå i deras port eller röra vid ”pompan” (pumpen?). Sneckenberg låg i den stugan, där hon låg. Någon upplysning om orsaken till branden hade hon ej att ge. All deras egendom gick förlorad i branden undantagandes några sängkläder och deras kyrkokläder. Hon bedyrade, att det varken hade varit ljus uppe i hörännet eller eld vare sig i kök eller bryggghus.

Måns bökers änka Kerstin Andersdotter, vars gård var belägen näst bakom Franks hus, visste inte av elden, förrän ”swalogo” (?) uppå porten – andra hade sagt, att då var klockan nyligen 4 slagen. Hon såg först elden i Claes Franks bakgård och bryggghus. Då stod elden upp igenom pannorna på taket över bryggghuset. Hon blev ej varse vare sig någon eld i Berendt slaktares hus, förrän Claes Franks bryggghus begynte falla. Elden hade varit stor, innan hon kom upp.

Sven Thorsson slaktare, närmaste granne till Måns bökers änka, hade legat i sin säng ”vid pass klockan en fjärdedel till fem”, då han hörde, att ”det var likasom det susade”, undrade och om de så bittida körde med vagnar på gatan, då han stigit upp och gick i sin köksdörr, då han fick se elden sväva i luften. Därpå sprang han in och ropade åt sin hustru och sitt folk och bad dem strax skynda sig att bärga, vad de kunde, efter elden var lös. Han kunde så mycket mindre säga, varest han såg elden först, som han blev helt häpen, ”ej annat vetendes, än att elden var i dess egit hus”. Han ”lopp till att salvera” sin egendom, sedan han något börjat och fann elden ej var i dess hus, reste han upp en stege och gick uppför taket, då han blev varse elden vara i Frankens och Berent slaktares Bakgårdar.

Därefter inkallades Hans Korp

Mons. Gabriel Gothander

Mäster Sven Hagraeus

Lars Saltmätare

David Deber

Överstelöjtnant Danckwart hakeskytte

såsom grannar boende där i nejden. De som bodde bak om och vid Torggatan berättade enhälligt, att de sett elden först uti herr Francks hus. Hans Kopp berättade, att det bultade på hans port, och då han såg upp, lyste det igenom fönstren och då språng han upp på sitt brygghestak. Och då stod elden i Franckes bakgård. Men i Berendts hus var då ingen eld fästad.

Överstelöjtnant Danckwart hakeskytt Sven Bijberg berättade sig varit uppe klockan fyra och givit hästarna, då han endast sett, att det rök ut Francks bryggusskorsten, ”då han gjort sig ingen tanka därom”, utan gick och lade sig, men litet därefter, hörde han att det brakade, då han steg upp och gick ut, strax fick han se elden igenom pannorna och ”begynte då där falla neder”. Han hörde elden spraka och susa ”hiskeligen”, men kunde ej veta om elden var inom bryggusväggen, dock måste det ha brunnit en god stund.

Skeppare Franck beklagade, att han råkat i ett elakt omdöme i staden, eftersom elden först syntes hos honom. Han berättade att brännvinspannorna stod fulla med drank, som de hade att giva svinen, varav skall kunna slutas, att de då ej bränt eller haft eld därunder. Hatten till pannan var i brygguset.

Nu inkallades: Skeppar Oswald Maas

Mårten Schultz

Matthias Scheel

Nils Wilhelmsson

Bryngel Koster

Soldaten av Major Lindblads kompani

Lars Svenström

samt Marcus Hult av samma kompani

Oswald Maas hade märkt att elden var lös straxt efter eller vid den tid trumman gick. Han hade varit så gott som naken, när han lopp av sitt hus. Men då han kom till Lars Bagares hörne, såg han elden stå i luften, visste dock ej i vad hus den var. Då språng han i häpenheten och klädde på sig, varefter han ”lopp tillbakars” och det första han gjorde var att hjälpa till att bära en spruta i sal. överstens gård. Efter det inte fanns något vatten (”Intet Watn war wid handen”) sprang han in i skeppar Francks hus till att hjälpa dem att bärga något av sin egendom. Han gav inte akt på var elden var utan sprang strax upp i huset att ”salvera” något undan elden. Franck var där uppe också och ”halp till att lägga ihop”. Han visste inte om Franck då hade hunnit bära något ur huset. Det han räddade i början bars ut för trappan igenom porten men vem, som sedan tog emot det vet han inte. Han var aldrig i brygguset – det var redan för sent. Mårten Schultz berättade, att hans piga väckte dem, då hon hörde trummorna gå. När han kom till Francks hus, stod porten öppen och han ”lopp in i stuga och hjälpte dem bärga”. Där var då redan några personer. Eftersom det inte fanns något vatten till hands, varmed han kunde arbeta med att dämpa elden, så försökte han

rädda något av Francks gods. Elden lyste över huvudet på honom i Francks aktergård, men han vet inte vilket rum det var. Sedan gick han in i salen, och då stod Franck och hans hustru där inne och hade en stor kista (fram)för sig, då Franck sade ”Gud give jag hade denna ute”, då han hjälpt henne ut. Då han fått kistan ut på gatan, hade han ett tåg om livet, vilket han band i kistan och med en piga till hjälp släpade han kistan på torget, då han bad pigan stanna (”blifwa”) vid kistan, men han sprang tillbaka och tog ut ett hörnskåp och (med) något annat han i hast överkom. Han gav inte akt på om något i Francks hus på förhand var rört eller undanflyttat, emedan han var så ”altererad” och häpen och sökte endast arbeta med bärgning. Kaparkaptenen Matthias Scheel hade varit något trött av sin resa till Holland, men när han fick höra trummorna röras, hade han sprungit dit, där elden var. I Francks hus var då Mårten Schultz och en soldat. Själv hade han tvenne soldater med sig och sökte bärga malt. Elden såg han bak i gården såväl ovan som nedan.

När trummorna gått skall Jonas slaktares piga ha bultat på porten till Nils Wilhelmsson och väckt honom upp, och när han kom ut kunde han intet annat tro än att elden skulle vara i Madame Dorotea Eks hus. Men när han kom fram på andra gatan, fick han se Francks bakgård stå i brand och var då på väg att falla, varpå han sprang in i Berendt slaktares hus och bärgade ett skåp och en säng. Han såg ingen före sig vara hos Berendts. Då var elden i bägge bakgårdarna, så i Francks som i Berendts. Sedan hjälpte han till med att med ett segel betäcka Herr Magister Margraffs hus och slå vatten på det för att hindra att elden skulle stiga över gatan och antända dennes hus, varigenom både Rådhuset och Tyska kyrkan råkat i fara. Francks port stod öppen, då han först kom fram.

Bryngel Koster ansåg sig ha kommit till elden mellan klockan tre och fyra. Han tillfrågades om trumman då redan var rörd. Nej, den hade ej begynt att slå. Bryngel bodde på Sillgatan bakom herr Assessor Tham och när han vaknade upp ur sömnen var det ljust i hans kammare av elden. Han steg då hastigt upp och såg elden slå högt i vädret. Så snart han i hast fått kläderna på sig, sprang han för att se efter var elden var. Eftersom dörren var öppen hos Francks, ”dy språng han in i gården”. Elden var då i brygghuset överallt inom väggarna. Där var då några soldater, som stod vid porten. Elden brann då igenom brygghustaket. Elden brann överallt men han kunde ej annat ”presumera” än att elden uppkommit i neder-, ej i övervåningen i brygghuset. Han kunde ej avgöra, om det varit eld i brygghusspisen, ty han kunde ej se vare sig spis eller annat för rök och eld. Men innanför brygghusdörren låg en brännvinspanna ”omvälvder” på golvet. Men om den hade varit brukad eller ej, det kunde han ej säga eller veta. Han kunde inte förmärka någon brännvinsluk. Sedan ropade han till soldaterna, som stod vid porten, vilka hade kommit från vaktten, och bad dem låta röra vid trumman. Han visste inte hur Francks port hade öppnats (”var uppkommen”). Eftersom mellanporten i gården stod öppen och brygghusdörren likaså, gick han upp till elden. Ingen människa var tillstädes mer än soldaterna, som stod utanföre. Han kände ej någon av soldaterna, men de hade vakt på Torget och begynte då strax trummorna röras. Han såg ingenting bärgas ur huset, förrän folket redan samlades. Det var en god stund efter det han kom dit, innan elden tändes i Berendts hus. Franck såg han först, när köket stod i brand.

Soldaten Lars Swahnström av Major Lindblads Compagnie var den natten i högvakten på Torget. Inte förrän den ”snorckan” (Fuorckan?) begynte ropa, (blev han varse elden) då han med de andra lupu ut. Han menade klockan var då nyligen 4 slagen, ”och som han tyckte Elden vara i Herr Överstel. Danckwarts hus och logemente, lopp Herr Kaptenlöjtnant (Capit. Leutn) Rohr tillika med honom till överstelöjtnantens hus och bultade honom upp. Sedan lopp han till Franckens hus.”

Francks port var då inte öppen men han såg under porten, att elden var upp i gården. Han tog sin "hiertzfänger" och slog på luckorna och på porten, ropandes att elden var lös i gården, då Francks hustru kom ut löpandes i bara särken. Då gick han till Överstelöjtnantens gård och drog ut tvenne vagnar, gick sedan dit tillbaka (d.v.s. till Francks) och då var mellanporten stängd, den han sparkade upp. När han fått upp porten, kom pigan utur köket, och hörde han nämna henne afton och sova, men vad hon därmed mente, vet han inte.

Elden var då ovan i brygghestaket och uppe på nattstugan. Men nedre vid golvet i brygghuset, såg han ingen eld och dörren stod öppen. Han var inte inne i brygghuset, utan han gick in i köket och fick en yxa med vilken han bröt ned en svinstia så att svinen måtte komma ut, men vet ej vem, som sedan hjälpte dem ut. Sedan var han med en profoss och hjälpte honom bära en kista från Berendts slaktares som de bar till Herr Leijonsparrus hus. Han kände först icke någon brännvinslukta vid Francks brygghus men sedan huset var avbränt, kändes lukten på Torget.

Då han var inne i köket efter yxan hade man tydligen ej utbärgat något, ty då stod tenn och allt husgeråd i sin ordning. Kaptenlöjtnanten befallde slå trumman och sprang själv bort och bultade på portar och dörrar och befallde honom att göra detsamma på det folket måste väckas.

Soldaten Marcus Hult vid Majornas Compagni hade brandnatten vakt vid Stora Bommen och märkte elden vid pass klockan halv fem, då han med löjtnanten och flera sprang dit och när han kom var porten igen, då han med de andra skalade omkring och uppväckte folket. Men när han kom tillbaka var Franck uppå en kammare skriande och ropande "Ack hielper mig att bärja, dy här är eld i min gård", då Marcus sprungit in och burit bort några kläder och annat, som Franck fick honom.

Magister Magraffs skriftliga berättelse:

Att han klockan fyra om morgonen hörde med skräck att det bultade på hans husdörr, då han gått ut och kunde ej annat se än att Claes Francks bakgård stod i full brand, och flammorna och elden stod upp igenom taket, kunde dock ej se eller märka, att någon eld var då uti Berendt slaktares hus, då gick han in uti Francks hus, eftersom porten stod öppen, därest han såg 2 eller 3 personer, som såg på elden. Därpå gick han själv till högvakten och bad den vakthavande officeren det skulle låta slå alarm, "hvarpå han swarade att trummorne äro redan utgångne, derpå han skickade bod till klockaren, att han skulle klämta och ringa med klockorna att sambla folket ihop".

I mars 1715 inkallades av artilleristaten:

Anders Hall

Jon Eekberg

Oluf Dram

Soldaten av Capitein Tilleroths Compagni Erik Löfberg

Den natten elden var lös på Köpmangatan hade Anders Hall vakt på Torget. Han märkte elden mellan klockan fyra och fem på morgonen. "Han var den förste som såg elden, dy lopp han hasteliga bort att se, var det voro, och då han kom till Francks port såg han igenom en springa på porten, att elden var upp i dess bakgård och brann häftigt. Han slog då hårt på Port och luckor och därpå lopp han till sin major Herr Mentzer, som logerade där i gatan och rapporterade honom denna olycka. Hans kamrater kommo efter och lупpo soldaterna i gatorne och bultade på portar och dörrar. Men han ropade till dem, här är elden, och så lopp han till Majoren och kom ej tillbaka dit den gången."

Jon Eekberg hade haft vakt vid sin Major Herr Mentzers logemente. ”Han hade först sett reflexionerna på Tyska kyrkiotornet och då gick han längre uth på gatan, varest han såg elden stå upp genom taket men kunde ej veta i vad hus det var. Klockan var slagen en fierdedel till femb om morgonen.” Sedan arbetade han ut ur huset majorens saker. Han såg ingen människa på gatan, förrän vakten kom från Torget.

Oluf Dram hade vakt på Torget och tillfrågades om han var med Anders Hall, när han gick till Francks hus. Han kom hamn i häl men när Hallen lopp till Majoren blev han kvar och bultade på husporten och ropade högt att elden var i huset. Då kom ett kvinnfolk utspringande i stor häpenhet. Han gav ej akt på om hon var påklädd, ty han var ej heller väl till mods. Han gick ej in i gården utan han lopp gatan neder åt, ropade och slog i fönster, luckor och dörrar till att väcka folket. Hos Berendt slaktares, som var nästa hus vid Francks slog han hårt på, då Berendts hustru kom ut och frågade, varför han bultade så, då han sade: ”Uth” uth” I bränna rätt nu inne.” Han såg ingen eld där då men i Franckes hus, såg han elden upp i gården. Sedan sprang han till Tyggården att ge tillkänna, därifrån sprang han till tygvaktaren Gothén att hämta nyckeln till det rum, där sprutan stod inne. När han lämnat nyckeln ifrån sig, gick han åt Torget till sin post. Han hade inte gått upp att hjälpa bärga eller släcka elden. När han kom till Torget igen var där redan så mycket folk att man knappt kunde tränga sig fram, dessutom skulle han gå till sin post och lossa utav.

Även soldaten Erik Löfberg hade haft vakt på Torget, då elden var lös. En kvart efter klockan var fyra slagen hörde han den som stod på posten ropa, att här är elden lös, då sprang alla ut. I förstörne menade han, att elden var i Överstelöjtnantens kvarter, därför slog han där först på och sedan hos Herr Kinnardt, därefter lopp han upp i gatan. Porten var ej öppen hos Francks utan hustrun kom ut i bara särken. Han såg elden uppe i gården men sprang och bultade på Herr Magister Margraffs dörr. Sedan gick han till Överstelöjtnanten och hjälpte draga ut vagnar, sedan måste han gå till vakten till sin post.

Skeppar Francks piga Ingeborg Torstensdotter blev uppförd ur arresten och förmanades allvarligen bekänna sanningen, emedan det ej syntes osannolikt, att hon ju måst veta på vad sätt elden var lös kommen. Hon nekade med stora ”contestioner” och förklarade sig ej veta därav förrän hennes matmor kom in i köket och väckte henne upp. Hon tillfrågades om hon lagt sig i kläderna. Nej, hon hade intet på sig, utan när matmodern hörde att det slog i porten, väckte hon henne och sprang därpå ned att öppna den. Emellertid fick hon kasta på sig några paltar. När hon kom ut var hon så förskräckt, att hon inte kunde sansa sig utan tyckte elden stod över hennes huvud. Hon hörde ej, när det bultade på porten utan hon låg i sin döda sömn till dess matmodern väckte henne. Hon hade ej varit med ljus på vinden eller lämnat eld i brygghuset. Hon visste vad en ed betydde, fast hon ej mycket kunde läsa i en bok, men så mycket hade hon dock lärt och lade detta till: om de ville giva henne hela världen, så ville hon ej svärja en falsk ed, ”dy hennes siähl är fast dyrare köpt än att den skulle uppoffras djävulen”. Berendt slaktare ville att hon skulle gå eden, men rätten beslöt skjuta på saken. Han begärde då att hon skulle ”sättjas i värre hohl till dess hon bekänner”. Inte för eldens skull utan för att hon varit skamlös mot hans hustru och skällt henne, vilket rätten förehöll för honom, att det var en sak för sig, som icke angick denna rannsaking och må han i det fallet lagligen stämma henne. Pigan klagade över att hon inte fick något att leva av utan måste svälta. Skeppar Franck gick i caution för henne, att hon inte skulle rymma bort, om hon släpptes ur arresten. Men om hon i något visat sig ovetting mot folk, må hon själv svara därför. Hon släpptes ur arresten och ombads gå hem till sin husbonde.

Rätten fann, att elden först uppkommit i Francks bakgård men man hade ej kunnat utröna på vad sätt, eftersom både Franck, hans hustru och tjänstepiga nekat sig veta detta. ”Dock presumeras så

mycket mera, att samma eld är av rätta våda och icke av någon försummelse eller vangömma, mindre genom bränning, destillering, brygning eller bakning uppkommen som Franck, hans hustru och piga varit villiga gå ed på att ingendera utförts på 8–14 dagar.” Man konstaterade också, att ingen av dessa vetat av elden, förrän soldaterna bultat på luckorna.

Berendt Pettersson och Maria Johansdotter, som kallade sig ”en högst bedrövad änka” bad i supplic den 28.3.1715 om penninghjälp eftersom de ”i den olyckliga branden nästförleden februari månad bortmiste sina fattige hus”. Claes Franck skrev, att han sedan han kom till denna ort hade sökt försörja sig men efter denna olyckliga vådelden hade alltsammans lagts i aska, så att han nu varken ägde hus eller hem, föda eller husgeråd utan är största delen förbränt och det övriga av obarmhertiga människor bortstulet undantagandes hans och hans hustrus gångkläder, ”vilka dock till en del förkomme äro”.